

**LA XARXA INTERINSTITUCIONAL
DE RECERCA, ORIENTACIÓ PROFESSIONAL
I INSERCIÓ LABORAL
(XIROI)**

Xarxa promoguda per professorat implicat en
orientació professional i inserció sòcio laboral de les

Universitat de Barcelona (UB)
Universitat Autònoma de Barcelona (UAB)
Universitat de Girona (UdG)
Universitat de Lleida (UdL)
Universitat de Tarragona (URV)
Universitat Ramon Llull (URL)
Universitat Internacional de Catalunya (UIC)

L'ORIENTACIÓ PROFESSIONAL DAVANT L'ESPAI EUROPEU D'ENSENYAMENT SUPERIOR (EEES): UNA PROPOSTA DE FUTUR PER A CATALUNYA

I. Introducció

El present document té com a objectiu sensibilitzar el conjunt d'agents directament o indirectament implicats en l'acció orientadora sobre la necessitat de conjuminar esforços per a construir un escenari en el qual l'Orientació Professional i la Inserció Sòcio Laboral juguin un paper acadèmic, professionalitzador i econòmic, equil·librador entre l'oferta i la demanda, de qualitat. L'Orientació Professional i la Inserció Laboral estan demostrant ser, des de mitjans segle XX, un valor afegit no només en el progrés personal –el ciutadà i la ciutadana que esdevindran persones actives– sinó també en el social i l'econòmic –la distribució racional dels professionals i dels treballadors– en el si d'una societat globalitzada, i de les innovacions integradores dels estudis superiors en l'espai europeu.

La Unió Europea i el conjunt de països que la constitueixen afirmen que l'**orientació professional** és una activitat que respon a necessitats socials que no queden suficientment ateses en altres serveis i promouen la seva utilització. Arguments de pes justifiquen la necessitat i la importància de l'orientació professional en un món caracteritzat per la complexitat, que han estat posats de manifest per diverses institucions internacionals. Per això, un **sistema d'orientació professional** ben plantejat i ben coordinat amb els interlocutors socials té importància en les polítiques públiques, aporta un valor afegit a l'economia d'un país, augmenta la flexibilitat i l'adaptació dels treballadors i professionals als canvis laborals i tecnològics, redistribueix els recursos humans en les organitzacions d'una manera racionalitzada, equilibra i mobilitza les competències col·lectives i individuals i assegura la qualitat del rendiment laboral i acadèmic.

Les consideracions aquí exposades posen de manifest la necessitat de **generar una Xarxa** a Catalunya (i més endavant, si cal, a l'Euroregió) composta per totes aquelles persones i institucions que, ja sigui des de la formació i la recerca, ja sigui des de l'acció i de la gestió en l'àmbit abans esmentat, estiguin interessades en unificar idees, interessos, accions i projectes, cara a afrontar els reptes del futur emergents en la societat catalana. Les prioritats que tenim davant, ara, serien la planificació d'accions formatives a diferents nivells, incloent un Màster en Orientació Professional i Inserció Sòcio Laboral i la proposta de certes *línies de recerca* bàsica i aplicada tant en l'àmbit educatiu com en el laboral.

II. LES RECOMANACIONS EN PRO DE L'ORIENTACIÓ PROFESSIONAL A LA UNIÓ EUROPEA

Fa anys que **Europa aposta per l'orientació professional** i per la seva derivada lògica, la inserció sòcio laboral. Així ho demostren diversos *Memoràdums* i *Informes* europeus i internacionals –recomanant l'orientació professional tot al llarg de la vida (*long life guidance*) en paral·lel a l'aprenentatge tot al llarg de la vida, i demostrant que l'orientació professional pot respondre a les necessitats del marc escolar, de la joventut no escolaritzada o en situació de risc, dels estudiants universitaris i de les persones adultes; aquestes últimes a través dels serveis públics d'ocupació, i dels serveis locals d'orientació.

També, i en la mateixa línia, el Consell de la Unió Europea, Direcció General I, parla d'orientació tot al llarg de la vida, incloent-hi persones adultes i en molta varietat de situacions de carència orientadora. La *International Association for Educational and Vocational Guidance*, incideix històricament en els mateixos arguments.

Cal tenir en compte, per una banda, les aportacions del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya quan explicita en el *Llibre Blanc de la Formació Professional a Catalunya (2002)* la urgència en connectar la formació de les qualificacions professionals amb un sistema integrat d'Informació i d'Orientació Professional. El mateix punt és defensat per l'Institut Català de les Qualificacions Professionals en la seva declaració de principis. I per una altra banda les recomanacions de moltes altres institucions com ara el Consell Català de la Formació Professional.

III. LES POLÍTIQUES DE LEGISLACIÓ EN MATÈRIA DE FORMACIÓ, QUALIFICACIÓ I OCUPACIÓ LABORAL

Pel que fa al **Ministerio de Educación i Ciencia** –apart de la LOCE– se’n poden rastrejar vàries Lleis que incideixen en la mateixa argumentació entre les quals la més significativa és la *Ley Orgánica 5/2002 de 19 de junio de las Cualificaciones y de la Formación Profesional* (BOE de 20 de juny de 2002). Aquesta Llei crea el “*Sistema Nacional de las Cualificaciones y Formación Profesional*” y estableix un marc normatiu en el que situa l’orientació com a instrument clau en el procés. En el seu Títol III, articles 14 i 15, sobre la informació i l’orientació professional, regula els mínims d’aquestes activitats per a l’alumnat que acaba algun dels Cicles Formatius i per a les persones que accedeixen a la formació ocupacional reglada.

Pel que fa al **Ministerio de Trabajo y Seguridad Social**, cal citar:

a) Els diferents referents polítics per a l’ocupació, que des del *Tractat d’Amsterdam* posen de manifest el valor de l’orientació professional en el marc d’una política d’actuació, que, en les darreres dècades, ha donat un significatiu salt qualitatiu passant de les polítiques passives a les polítiques actives. Referint-nos a aquestes últimes, cal considerar el canvi d’una intervenció centrada bàsicament o única en la formació, a intervencions globals i multidisciplinars dirigides a potenciar la qualitat de la inserció laboral.

b) El recent *Plan de acción para el empleo en el Reino de España*, octubre 2004, resultat d’un interessant procés de diàleg obert amb els sindicats, els objectius del qual són el “pleno empleo, la mejor calidad y productividad del trabajador y reforzar la cohesión y la inclusión social” amb la proposta d’ajut als desempleats a buscar feina a partir de les diferents directrius molt concretes i dirigides al benestar de les persones treballadores. Del redactat de les esmentades Directrius se’n desprenen àmplies referències per a les funcions de l’orientador professional.

c) La *Llei 56/2003, de 16 de desembre, d’Ocupació* (BOE 301, de 17-12-2003) en què en l’exposició de motius es parla de la prestació de serveis preventius i personalitzats per als aturats, i en els articles 25 i 26 s’al·ludeix expressament a “l’ordenació de serveis públics d’ocupació en un itinerari d’inserció laboral (...) d’acord amb les seves circumstàncies professionals i personals i a les actuacions d’informar i orientar cap a la recerca activa d’ocupació”, etc.

Pel que fa al **Govern de la Generalitat de Catalunya**, cal esmentar les diverses Lleis i Plans, tant del Departament d’Educació com del Departament de Treball i Indústria, nombroses directrius, ordres i resolucions que han parlat sempre (a partir dels anys vuitanta, quan ens referim a l’època moderna i de 1908 quan ens referim a la història de l’orientació professional a Catalunya per impuls de les polítiques de la Mancomunitat) de la importància de l’orientació professional i de la millora de la inserció sòcio laboral per a la ciutadania catalana. En destaquem la *Llei 17/2002 de 5 de juliol d’Ordenació del sistema d’Ocupació i de Creació del Servei d’Ocupació de Catalunya* (BOE de 25 de juliol de 2002), el Capítol III de la qual dedica expressament tot un Article (18) a justificar el valor de la informació i de l’orientació professionals lligades a l’Observatori del Mercat de Treball i a la optimització dels itineraris professionals dels demandants d’ocupació i a argumentar la seva inclusió en el Servei D’Ocupació de Catalunya.

IV. LES ACCIONS EN L'ACTUALITAT

El Simposi celebrat a Canadà en 1999 va ser el punt de partida de moltes de les recomanacions i directrius abans citades. Espanya va intervenir molt activament.

Recentment, la Subdirecció General de Formació Professional del Ministerio de Educación y Ciencia ha publicat el *Proyecto ERA 03* en el que es presenta, de forma experimental, la figura de l'orientador en el procés d'avaluació, reconeixement i acreditació de les competències adquirides mitjançant l'experiència laboral o per vies no formals de formació, tot especificant les seves, el perfil de l'orientador que treballi en aquest àmbit i la relació de funcions que ha de portar a terme (MEC, 2004: 96-97). Espanya també fa anys que està integrada en la xarxa *Euroguidance* en la qual hi treballen orientadors dedicats a promocionar la mobilitat de treballadors per l'Europa comunitària. Podríem citar moltes més accions.

Malgrat les mesures legals citades a dalt, cal destacar que la mencionada *Ley de Formación Profesional (5/2002)* encara no ha desenvolupat l'articulat que fa referència a la informació i a l'orientació professional. Tampoc la LOGSE/LOCE no ha desplegat plenament el model d'orientació en els seus tres nivells d'intervenció a excepció de les Comunitats Autònomes de Galícia i Navarra.

Pel que fa al context ocupacional, el marc legal de l'orientació professional està menys definit i existeix menys tradició que en el marc educatiu. Per exemple, es parla d'orientació, però encara no està ben arrelat el perfil de l'orientador professional i les seves funcions en la societat del treball i del coneixement.

En aquest context, tant les Administracions Autònòmiques com les locals, les organitzacions empresarials i sindicals, les fundacions per a la formació i l'ocupació, demanen amb urgència una nova formació actualitzada i adequada a les noves funcions de l'orientació professional i a la diferenciació de les funcions de tot un conjunt de professionals que –directament o indirecta– intervenen acompanyant en el desenvolupament i en la inserció dels ciutadans.

Cal, doncs, reconsiderar els següents punts: Les funcions de la informació professional, les noves línies de l'orientació professional i laboral, la millora de la inserció socio laboral per tal d'ampliar l'ocupabilitat i la sinèrgia de totes les institucions i organismes implicats.

Igualment, les prescripcions de la Conferència de Dublín i altres, aconsellen incrementar l'oferta formativa que tingui en compte les noves exigències de l'orientació, sobre tot pel que fa al desenvolupament de les competències dels professionals de l'orientació.

V. CAP A UNA FORMACIÓ ADIENT I DE QUALITAT DELS/DE LES PROFESSIONALS DE L'ORIENTACIÓ PROFESSIONAL I DE LA INSERCIÓ

Per a poder exercir la professió d'orientació professional amb les competències apropiades cal una formació adient, que en l'actual situació seria universitària i en la perspectiva de futur en el marc de la convergència europea hauria de ser una formació a nivell de Màster. Ara bé: com passa en tots els àmbits de serveis, és pertinent establir certa gradació de competència professional que permeti esglaonar els rols i les funcions d'acord amb les responsabilitats i els llocs de treball establerts. D'aquí es dedueix que, encara que la formació homologada de nivell superior que es proposaria seria la de Màster, l'oferta formativa hauria de cobrir nivells de formació de postgrau que permetés dos objectius pregonos i urgents: 1) L'actualització de totes aquelles persones que actualment exerceixen tasques relacionades amb l'orientació professional i la inserció laboral; i 2) la preparació de nous agents.

Pel que fa a la formació universitària, assistim actualment a la definició del marc normatiu que té els seus referents pròxims en:

- El fons documental –declaracions i documents de treball– de Bolònia 2010.
- El Document-Marc “*La integración del sistema Universitario Español en el Espacio Europeo de Enseñanza Superior*” (MECD, 2003).
- El Reial Decret sobre l'*Estructura de las Enseñanzas Universitarias y la regulación de los Títulos oficiales de Grado y Postgrado*”.
- El “*Proyecto d'Adaptació de les Titulacions*” a l'EEES, del DURSI.

L'objectiu del grup promotor de la xarxa XIROI (*Xarxa Interinstitucional en Recerca, Orientació i Inserció*) és aconseguir que el debat sobre les propostes de formació trenqui els límits disciplinaris específics i compartir les possibles perspectives o escenaris amb altres àmbits disciplinaris i professionals que prenguin en consideració tant les necessitats presents com les realitats futures conseqüència directa dels canvis derivats del nou context.

L'escassa tradició del debat documentat en la nostra ensenyança universitària ens obliga a *sortir dels despatxos* i a sol·licitar la col·laboració i l'ajut de tots els actors compromesos directament o indirecta amb l'Orientació Professional i la Inserció Laboral. Pretenem dissenyar i generar propostes coherents, argumentades i tècnicament adequades que ens permetin formar a la multiplicitat (tal vegada heterogènia) d'agents implicats en la pràctica quotidiana de l'Orientació Professional.

VI. UNA DOBLE VIA O PROPOSTA COMPLEMENTÀRIA DE FORMACIÓ A LA LLUM DELS VIGENTS ESTUDIS DE PSICOPEDAGOGIA

L'enfocament i les tendències actuals dels estudis de Psicopedagogia –exceptuant determinades universitats– estan preferentment centrats en l'atenció a la diversitat i a les necessitats educatives especials. L'experiència ha posat de manifest que no es satisfan adequadament les necessitats formatives relacionades, entre d'altres, amb:

- Els camps emergents de la intervenció orientadora en els àmbits comunitaris i de les organitzacions
- L'acompanyament en les itineraris dels demandants d'ocupació
- L'atenció als col·lectius en risc d'exclusió social i laboral
- L'atenció als processos d'inserció acadèmica professionals postobligatoris
- L'ús de la formació, l'orientació i la inserció amb noves tecnologies i plataformes *on line*
- La formació i capacitació en competències laborals transversals
- L'obertura al nous rols i funcions de la tutoria i l'orientació professional a la universitat

Per aquests motius és convenient considerar dues vies de formació

1. Formació de postgrau ad hoc en col·laboració amb altres entitats i organitzacions que tinguin responsabilitats directes pel que fa a l'orientació professional i a la inserció laboral.
2. Titulació de Màster que, dissenyada en col·laboració amb el conjunt d'agents universitaris i d'entitats públiques, permetria:
 - L'equilibri científic-professional (titulació prèvia al Doctorat)
 - La col·laboració interdepartamental i interuniversitària per al seu abordatge
 - L'obertura a la participació de professionals “acreditats” en la praxis de l'orientació i la inserció laboral, independentment de quina hagi estat, prèviament, la seva titulació universitària inicial

La possibilitat de dissenyar programes de Doctorat coherents amb una trajectòria prèvia formativa –tot atenent a les necessitats del context català– permetria unificar formació i recerca i implicar a bona part dels actuals gestors en una tasca de reflexió i investigació conjunta universitat-professió.

VII. LA RECERCA DE SOLUCIONS A CURT TERMINI

Per totes aquests argumentacions, hem pensat que caldria:

1. **Superar les condicions legals** que representen les Àrees i Departaments universitaris començant a engegar una visió interdisciplinària i –en l'àmbit territorial de Catalunya– construir, des d'una perspectiva tècnica, el pla de formació d'una titulació. La definició de perfil de formació, partint de l'adopció d'una estructura competencial adequada, i de la identificació dels rols i funcions professionals, hauria de ser el primer pas.
2. **Sumar**, de manera sinèrgica, **tota una sèrie de potencialitats** ara per ara heterogènies i diferenciades, amb l'objectiu de complir les exigències de qualitat per a la obtenció de la corresponent acreditació de la titulació proposada. De fet a això ens obligaria la contrastada diversitat de les actuals situacions institucionals dels Centres /Facultats (amb possibilitats àmplies en les seves postures internes i externes.)
3. **Articular els estudis de Grau i de Postgrau** prenent en consideració una dinàmica de col·laboracions, no tan sols interdepartamentals en el si de les institucions, sinó també entre institucions. En moltes de les situacions formatives actuals es requereix un esforç significatiu per a generar marcs de col·laboració per a unificar i compartir recursos que facilitarien una formació realista i de qualitat i la participació en línies de recerca aplicada.
4. **Obrir fronteres** per què, encara que els estudis d' Orientació Professional reclamen una alta contextualització i adequació a la realitat del país, la globalització en la difusió del coneixement científic i el fet jurídic de la convergència cap a un espai europeu d'ensenyament superior, reclamen la transnacionalitat i el transvasament fronterer de la informació i de la documentació internacional. No oblidem aquí l'esforç realitzat en enfocaments i plantejaments de formació que ara per ara són operatius en altres àmbits territorials.
5. **Harmonitzar objectius i recaptar la col·laboració** dels agents externs significatius a fi d'establir una implicació mútua i enriquidora en la construcció d'un nou escenari que faciliti la transició escola treball i el progrés en el desenvolupament de la carrera professional de la ciutadania.

Nota: Abans la xarxa XIROI no sigui operativa, els contactes per a adherir-s'hi s'han de fer a l'adreça e-mail del *Seminari Permanent d'Orientació Professional* del Departament de Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació, Facultat de Pedagogia, UB: seperop@ub.edu